

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

*Юрій Петлюк,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри аграрного, земельного та
екологічного права ім. академіка В. З. Янчука
Національного університету біоресурсів
і природокористування України*

УДК 349.6:34.05

Юридична відповідальність за порушення законодавства про екологічний аудит

Питанням юридичної відповідальності як різновиду соціальної відповідальності, який закріплений законодавством і забезпечений державою юридичний обов'язок правопорушника певних цінностей, що йому належать в юридичній літературі приділяли увагу багато вчених. Вони досліджували це явище з різних позицій: одні визнавали наявність двох видів (форм) відповідальності – позитивної та негативної, інші визнавали лише існування юридичної відповідальності за вчинені правопорушення. Ця проблематика актуальна й на сьогодні.

Слід зазначити, що в законодавстві про екологічну безпеку, в природоохоронному та природноресурсовому законодавстві України фактично відсутні норми про відповідальність за неправомірні діяння у сфері здійснення екологічного аудиту, тому, на нашу думку, вдосконалення

законодавства про організацію та проведення екологічного аудиту має здійснюватися у напрямку закріплення конкретних заходів юридичної відповідальності за правопорушення у сфері екологічного аудиту.

Правові питання організації та здійснення екологічного аудиту, як форми екологічного контролю й гарантії забезпечення екологічних прав, висвітлювалися такими відомими вченими, як Н. П. Бондаренко, С. В. Єлькін, Н. Р. Кобецька, В. М. Комарницький, В. Є. Лизгаро, Н. Р. Малишева, М. В. Шульга тощо. На дисертаційному рівні процес правового регулювання екологічного аудиту досліджували О. А. Бакай, Г. А. Горська.

Проте науково-практичні підходи щодо застосування заходів юридичної відповідальності за правопорушення у сфері екологічного аудиту не стали поширеним об'єктом наукових досліджень.

Відтак метою цієї статті є з'ясування особливостей застосування різних видів юридичної відповідальності за правопорушення у сфері організації та здійснення екологічного аудиту.

Юридичній відповідальності за порушення законодавства при здійсненні екологічного аудиту притаманні певні ознаки. Йдеться про особливості предмета та об'єктів правопорушень, юридичної відповідальності за правопорушення у сфері екологічного аудиту, що є відображенням відповідного суб'єктного, об'єктного складу цих правовідносин.

Серед екологічних правопорушень, закріплених у ст. 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» відсутні правопорушення у сфері здійснення екологічного аудиту.

Законодавець зазначив про правопорушення у сфері здійснення екологічного аудиту в ч. 1 ст. 26 Закону України «Про екологічний аудит» [1].

Предметом еколого-аудиторських правопорушень під час здійснення екологічного аудиту виступають відповідні еколого-аудиторські відносини, які виникають між замовником екологічного аудиту та його виконавцем на різних стадіях проведення екологічного аудиту.

Об'єктом посягання, на нашу думку, є встановлений законодавством порядок здійснення екологічного аудиту, визначений на основі загальних процедурних вимог з рядом обумовлених самими суб'єктами цього дослідження особливостей щодо стадій його організації та проведення. Також, об'єктом посягання можуть бути юридично-значимі документи – звіт про проведення екологічного аудиту, договір про проведення екологічного аудиту тощо, які приймаються суб'єктами екологічного аудиту.

Об'єктивна сторона зазначеного правопорушення характеризується протиправністю, яка є ознакою еколого-аудиторського правопорушення

у сфері здійснення дій чи бездіяльності. Суть об'єктивної сторони полягає в тому, що особи, які організують, проводять екологічний аудит та беруть в ньому участь, порушують законодавчі норми, норми підзаконного регулювання та різноманітні методичні рекомендації у сфері здійснення екологічного аудиту.

Суб'єктивна сторона правопорушення у сфері здійснення екологічного аудиту виявляється в прямому умислі при вчиненні такого правопорушення. Мотив, місце та час вчинення еколого-аудиторського правопорушення можуть бути різними, в залежності від конкретного протиправного діяння.

Суб'єктами юридичної відповідальності за правопорушення у сфері здійснення екологічного аудиту є виконавець екологічного аудиту (юридична чи фізична особа (екологічний аудитор), кваліфікована для здійснення екологічного аудиту відповідно до вимог Закону України «Про екологічний аудит» та замовник екологічного аудиту (заінтересовані центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, інші юридичні, а також фізичні особи).

Хоча в Законі України «Про екологічний аудит» приділяється увага відповідальності у сфері здійснення екологічного аудиту, визначено перелік еколого-аудиторських правопорушень, однак законодавче закріплення правопорушень у сфері здійснення громадської екологічної експертизи (ч. 1, ст. 26 Закону України «Про екологічний аудит») потребує підкріплення реальними санкціями та державним примусом. У ст. 26 Закону України «Про екологічний аудит» зазначається, що особи винні у вчиненні дій, передбачених в частині першій даної статті, підлягають притягненню до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності відповідно до закону. Однак більше в жодному законі не йде мова про ці правопорушення та санкції за їх вчинення.

Особливістю юридичної відповідальності за правопорушення в сфері здійснення екологічного аудиту є незабезпеченість адміністративно-правовими та кримінально-правовими санкціями.

Якщо у відношенні застосування заходів дисциплінарної та цивільної правової відповідальності в сфері здійснення екологічного аудиту можуть застосовуватись загальні засади трудового (статті 147–152 Кодексу законів про працю України) [2] та цивільного (ст. 1166, 1167, 1190–1194 Цивільного кодексу України) [3] законодавства, то щодо адміністративної та кримінальної відповідальності, на нашу думку, доцільно доповнити складами еколого-аудиторських проступків та еколого-аудиторських злочинів Кодекс України про адміністративні правопорушення [5] та Кримінальний кодекс України [6] з метою конкретизації складів правопорушень, індивідуалізації відповідальності, застосування заходів впливу на порушників.

Особливістю застосування дисциплінарної відповідальності до виконавця екологічного аудиту полягає у можливості її застосування лише в одному випадку – якщо виконавцем екологічного аудиту є юридична особа. Таким чином, дисциплінарні стягнення будуть застосовані керівництвом даної юридичної особи до екологічного аудитора, який перебуває з нею в трудових відносинах, на підставі трудового договору за неналежне виконання ним своїх обов'язків під час здійснення екологічного аудиту. За такі правопорушення до екологічного аудитора, у відповідності зі ст. 147 Кодексу законів про працю України, можуть застосовуватись такі стягнення, як догана та звільнення.

У відносинах цивільно-правового договірної характеру з приводу здійснення екологічного аудиту, які виникають між замовником (заінтересовані центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, інші юридичні, а

також фізичні особи) та виконавцем (юридична чи фізична особа (екологічний аудитор), кваліфікована для здійснення екологічного аудиту відповідно до вимог Закону України «Про екологічний аудит»), виникають на підставі статей 626–650 Цивільного кодексу України та самого договору. За невиконання договірних зобов'язань відповідальність настає згідно з умовами договору.

У випадку виявлення некваліфікованого проведення екологічного аудиту, який призвів до заподіяння збитків державі чи підприємству, на якому здійснюється аудит, з аудитора можуть бути стягнуті збитки в повному обсязі чи витрати на проведення повторної перевірки на основі рішення господарського суду по позову, поданому органом, що видає ліцензію або потерпілою стороною.

Особливістю відповідальності за правопорушення в сфері господарської діяльності визначена в ч. 3 ст. 216 Господарського кодексу України. Така відповідальність екологічного аудитора в господарському праві базується на таких принципах:

1) потерпіла сторона має право на відшкодування збитків незалежно від того, чи є застереження про це в договорі; передбачена законом відповідальність виробника (продавця) за недоброякісність продукції, відшкодування застосовується також незалежно від того, чи є застереження про це в договорі; (Відповідно до ст. 1209 Цивільного кодексу України виконавець послуг по проведенню екологічного аудиту зобов'язаний відшкодувати шкоду, завдану фізичній або юридичній особі внаслідок конструктивних, технологічних, рецептурних та інших недоліків товарів, робіт (послуг), а також недостовірної або недостатньої інформації про них. Відшкодування шкоди не залежить від їхньої вини, а також від того, чи перебував потерпілий з ними у договірних відносинах);

2) сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язання, а також відшкодування збитків не звільняють

правопорушника без згоди другої сторони від виконання прийнятих зобов'язань у натурі;

3) у господарському договорі не-припустимі застереження щодо виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції.

На основі ст. 225 Господарського кодексу України до складу збитків, що підлягають компенсації аудитором, можуть бути включені такі складові: вартість втраченого, пошкодженого або знищеного майна визначена відповідно до вимог законодавства; додаткові витрати (штрафні санкції, сплачені іншим суб'єктам, вартість додаткових робіт, додатково витрачених матеріалів тощо), понесені стороною, яка зазнала збитків внаслідок порушення зобов'язання другою стороною; недержаний прибуток (втрачена вигода), на який сторона, яка зазнала збитків, мала право розраховувати у разі належного виконання зобов'язання другою стороною; матеріальна компенсація моральної шкоди у випадках, передбачених законом.

Розмір не отриманого доходу повинен визначатися з урахуванням розумних затрат, які відповідна сторона мала здійснити, якби зобов'язання було виконано повністю. При визначенні не отриманого доходу (втраченої вигоди) враховуються вчинені стороною дії для його отримання.

Відшкодування збитків – це інструмент відповідальності за правопорушення в сфері господарювання. Особа, що зазнала збитків, повинна довести факт порушення господарського зобов'язання контрагентом, наявність і розмір понесених нею збитків причинений відповідним діянням. У свою чергу, відповідач має право доводити відсутність своєї вини в заподіянні шкоди, якщо в відповідності з законом вина в даному випадку є умовою відповідальності [7, с. 479].

Нині чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення

станом на сьогодні не містить статей, які б визначали правопорушення у сфері здійснення екологічного аудиту, санкції, що настають при вчиненні таких правопорушень.

У цьому нормативно-правовому акті є лише одна стаття (Стаття 163-1 Порушення порядку ведення податкового обліку, надання аудиторських висновків), яка передбачає відповідальність керівників та інших посадових осіб підприємств, установ та організацій за не надання аудиторських висновків у випадку, якщо законом встановлений обов'язковий порядок надання аудиторських висновків. Про такий випадок обов'язкового подання аудиторського висновку йде мова в ст. 29 «Подання аудиторського висновку до податкової інспекції» Закону України «Про аудиторську діяльність». Однак тут йде мова лише про проведення звичайного аудиту з перевірки фінансового стану підприємства, а не екологічного.

На нашу думку, Кодекс України про адміністративні правопорушення, потрібно доповнити статтями, які закріплять основні правопорушення у сфері здійснення екологічного аудиту.

Підставою адміністративної відповідальності є порушення встановленого законодавством порядку проведення екологічного аудиту. До виконавця екологічного аудиту можуть застосовуватися адміністративні санкції за надання свідомо неправдивих відомостей про екологічні наслідки діяльності об'єкта екологічного аудиту, якщо це не призвело до якихось надзвичайних екологічних ситуацій, наслідком яких може бути погіршення стану навколишнього природного середовища та здоров'я людей. На нашу думку, потрібно встановити відповідальність за проведення екологічного аудиту особами, які не мають відповідних сертифікатів. Екологічний аудитор повинен відповідати за порушення вимог закону щодо державної чи комерційної таємниці, а також конфіденційності результатів

екологічного аудиту, якщо інше не встановлено договором чи законом.

До правопорушників у сфері здійснення екологічного аудиту можна застосовувати різні адміністративні санкції. Це можуть бути та штрафи. На нашу думку, потрібно застосувати й таку санкцію як анулювання сертифікату екологічного аудитора, якщо правопорушення у сфері здійснення екологічного аудиту будуть здійснюватися неодноразово.

Актуальним є встановлення адміністративної відповідальності для керівників об'єкту екологічного аудиту. Слід зазначити, що в Кодексі України про адміністративні правопорушення є певні склади правопорушень, за які можна притягнути до адміністративної відповідальності керівників об'єктів екологічного аудиту.

Так, на основі ст. 212-2 Кодексу про адміністративні правопорушення на посадових осіб об'єкту аудиту може накладатися штраф від трьох до десяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян, а при повторному порушенні протягом року – від п'яти до п'ятнадцяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян за засекречення інформації:

про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту;

про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, які сталися або можуть статися та загрожують безпеці громадян;

про факти порушень прав і свобод людини та громадянина; іншої інформації, яка відповідно до законів та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, не може бути засекречена.

Можна було б також встановити адміністративну відповідальність керівника об'єкту екологічного аудиту за вплив на екологічного аудитора в процесі здійснення екологічного аудиту, який спрямований на неповне дослідження об'єкта аудиту з метою приховування певних відомостей.

Серед злочинів проти довкілля, закріплених у Кримінальному кодексі України, не передбачено жодного злочину, який би стосувався здійснення екологічного аудиту.

На нашу думку, потрібно запровадити відповідальність екологічного аудитора за підготовку і надання свідомо неправдивих висновків про екологічні наслідки діяльності об'єкта екологічного аудиту, якщо це спричинить загибель людей, екологічне забруднення територій. Також необхідно закріпити статтю в Кримінальному кодексі, за якою притягувалися б до відповідальності особи, винні у примушуванні екологічного аудитора до підготовки і надання неправдивих висновків екологічного аудиту.

Отже, проведене дослідження дає можливість стверджувати, що питання відповідальності у сфері здійснення екологічного аудиту є актуальним на сьогодні. Якщо з цивільно-правовою відповідальністю та дисциплінарною відповідальністю у сфері здійснення екологічного аудиту проблем не виникає, то механізм застосування адміністративної та кримінальної відповідальності потрібно всебічно досліджувати та якомога швидше запроваджувати відповідне законодавство, що дасть можливість уникнути неякісного проведення екологічного аудиту.

Список використаних джерел

1. *Про екологічний аудит* : Закон України від 24 червня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 45. – Ст. 500.
2. *Кодекс законів про працю України* : Закон України від 10 грудня 1971 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1971. – Додаток до № 50. – Ст. 375.

3. *Цивільний* кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст.356.

4. *Кодекс* України про адміністративні правопорушення : Закон України від 1 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст.1122.

5. *Кодекс* законів про працю України : Закон України від 10 грудня 1971 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1971. – Додаток до № 50. – Ст. 375.

6. *Кримінальний* кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст.131.

7. *Господарський* кодекс України : Науково-практичний коментар / під заг. ред. проф. Н. А. Саниахметової. – Х. : ООО «Одісей», 2004. – 574 с.

Петлюк Ю. С. Юридична відповідальність за порушення законодавства про екологічний аудит

У статті висвітлюються сучасні проблеми притягнення до юридичної відповідальності за правопорушення у сфері здійснення екологічного аудиту, як одного з видів екологічного контролю. Автором указано на особливості застосування різних видів юридичної відповідальності за порушення законодавства про екологічний аудит.

Ключові слова: екологічний аудит, юридична відповідальність, правопорушення.

Петлюк Ю. С. Юридическая ответственность за нарушение законодательства об экологическом аудите

В статье освещаются современные проблемы привлечения к юридической ответственности за правонарушения в сфере осуществления экологического аудита как одного из видов экологического контроля. Автором указано на особенности применения различных видов юридической ответственности за нарушение законодательства об экологическом аудите.

Ключевые слова: экологический аудит, юридическая ответственность, правонарушения

Petlyuk Yu. Legal liability for violation of legislation on environmental audit

The article covers the current problems of bringing legal liability for violations in the field of environmental audit as one of the types of environmental control. The author points out the peculiarities of applying various types of legal liability for violations of the legislation on environmental audit.

Key words: ecological audit, legal liability, offense